

Flexió nominal:

- Quarta declinació
- Graus comparatiu i superlatiu de l'adjectiu
- Comparatius i superlatius irregulars

L'adverbi

- Graus comparatiu i superlatiu de l'adverbi

Flexió verbal:

- Perfet de subjuntiu
- Plusquamperfet de subjuntiu
  - de la conjugació regular
  - del verb *sum*

Sintaxi:

- Oracions amb adjectius en grau comparatiu i superlatiu

FLEXIÓ NOMINAL

- Quarta declinació

La quarta declinació és la declinació que segueixen els substantius de tem en ...*u*- i de genitiu singular acabat en ...*us*.

La major part dels substantius d'aquesta declinació

són de gènere masculí,

per exemple, *senatus* (senat), *magistratus* (magistrat i magistratura)

exercitus (exèrcit), *equitatus* (cavalleria) *peditatus* (infanteria)

i constitueixen un grup reduït

els substantius de gènere femení

com ara *manus* (mà)

porticus (pòrtic)

i els substantius de gènere neutre

com ara *genu* (genoll)

cornu (banya, i també ala d'un exèrcit)

En relació amb la primera, segona i tercera declinacions, el nombre de paraules dels temes en *-u* és sensiblement petit. El poc cabal lèxic de la quarta es posa també de manifest en el fet que no intervé en la formació d'adjectius.

Les terminacions de la 4a declinació són les següents:

	m / f	n	Exemples:			
			<i>mà</i>		<i>banya</i>	
nom sg	...us	...u	manus	f	cornu	n
voc sg	...us	...u	manus		cornu	
ac sg	...um	...u	manum		cornu	
gen sg	...us	...us	manus		cornus	
dat sg	...ui	...ui	manui		cornui	
abl sg	...u	...u	manu		cornu	
nom pl	...us	...ua	manus		cornua	
voc pl	...us	...ua	manus		cornua	
ac pl	...us	...ua	manus		cornua	
gen pl	...uum	...uum	manuum		cornuum	
dat pl	...ibus /...ubus	...ibus /...ubus	manibus		cornibus	
abl pl	...ibus /...ubus	...ibus /...ubus	manibus		cornibus	

- La terminació del datiu singular en *...ui* es troba de vegades evolucionada en *...u*.
- Les terminacions del datiu i l'ablatiu plural en *...ubus* s'utilitzen tan sols en aquells substantius que podrien confondre's en aquest dso casos amb altres paraules de la tercera declinació; per exemple, *arx arcis* (ciutadella) fa el datiu i ablatiu plural *arcibus*, i per tant *arcus -us* (arc) fa el datiu i ablatiu plural *arcubus*, per a evitar l'homofonia.
- Algunes paraules de la quarta declinació compartien flexió amb la segona.
 És el cas d'alguns noms d'arbre –com, per exemple, *laurus* (llorer), *populus* (pollancre) *quercus* (alzina), etc.– i del substantiu molt més freqüent *domus* (casa),
 que a més té cas locatiu, *domi* (en casa),
 el qual es pot confondre amb el genitiu singular *domi* (de la / de una casa)

	2a decl	4a decl
nom sg	domus	domus
voc sg	-	domus
ac sg	domum	domum
gen sg	domi	domus
dat sg	domo	domui
abl sg	domo	domu
loc sg	domi	-
nom pl	-	domus
voc pl	-	domus
ac pl	domos	domus
gen pl	domorum	domuum
dat pl	-	domibus
abl pl	-	domibus
loc pl	-	-

- Graus comparatiu i superlatiu de l'adjectiu

L'adjectiu té tres graus de significació:

- el positiu, que indica la qualitat en el seu estat natural, és a dir, sense cap matisació:

clarus poeta : poeta il·lustre

- el comparatiu, que expressa la qualitat atribuïda a un substantiu posada en relació amb la mateixa qualitat atribuïda a un altre substantiu:

poeta tam clarus quam Catullus : un poeta tan il·lustre com Catul

- el superlatiu, que assenyalava la qualitat en la seva expressió més alta o molt alta:

Vergilius, poeta clarissimus : Virgili, el poeta més il·lustre

Virgili, (un) poeta molt il·lustre

Grau comparatiu

Amb el grau comparatiu s'estableix una relació

d'inferioritat,

d'igualtat

o de superioritat (abreujat *cp*)

entre dos elements o individus.

El comparatiu d'igualtat i el d'inferioritat són sempre analítics,

és a dir, es formen a partir d'adverbis que matisen l'adjectiu en grau positiu.

En canvi, el comparatiu de superioritat pot tenir una formació o bé analítica o bé sintètica,

i en aquest darrer cas s'afegeix a l'arrel de l'adjectiu un infix específic.

Comparatiu d'inferioritat

Es forma mitjançant la correlació *minus... quam...* : menys... que

(en la qual *minus* és un adverbí de quantitat i *quam* una partícula que introdueix el segon terme de la comparació)

Entre el primer element de la comparació i el segon hi ha concordança de cas; per exemple:

Cicada minus laboriosa quam formica est.

La cigala és menys treballadora que la formiga.

El substantiu *cicada*, el primer terme o element de la comparació,

està en el mateix cas que el substantiu *formica*, el segon terme o element de la comparació.

Comparatiu d'igualtat

Es forma mitjançant la correlació adverbial *tam... quam*: tan... com...

(en la qual *tam* és un adverbí de quantitat i *quam* una partícula que introdueix el segon terme de la comparació):

El primer i el segon elements de la comparació concorden en cas; per exemple:

Romanae matronae tam laboriosae quam formicae sunt.

Les mestresses romanes són tan treballadores com les formigues.

El sintagma nominal (format per un adjectiu i un substantiu) *Romanae matronae*, el primer terme o element de la comparació,

està en el mateix cas que el substantiu *formicae*, el segon terme o element de la comparació.

Comparatiu de superioritat

El comparatiu de superioritat es pot formar en llatí de dues maneres:

- l'una, sintètica, és a dir, mitjançant un infix
- l'altra, analítica, mitjançant la correlació adverbial *magis... quam* (i menys sovint, *plus... quam...*): més... que

(en les quals *magis* i *plus* són adverbis de quantitat i *quam* una partícula que introdueix el segon terme de la comparació)

Comparatius sintètics

La majoria dels adjectius formen el comparatiu de superioritat de manera sintètica, és a dir, mitjançant un infix afegit a l'arrel de l'adjectiu,

i després del qual sempre hi ha les terminacions pròpies dels adjectius de tema en consonant de la tercera declinació.

Aquest sufix específic pren les formes *-ior-* i *-ius-*,

- la primera per a tots els casos dels gèneres masculí i femení, si bé en el nominatiu i vocatiu singular aquest infix sembla més aviat un sufix, ja que en aquest dos casos aquesta forma *-ior-* és seguida per l'anomenat morfema zero (simbolitzat $\emptyset$)
- la segona només per als tres primers casos del gènere neutre (nominatiu, vocatiu i acusatiu singulars), ja que en la resta de casos del gènere neutre hom troba també l'infix *-ior-* que en realitat deriva d'un únic sufix *-ius-* originari, el qual va veure transformat el seu so *-s-* en el so *-r-* per rotacisme, canvi aquest que al seu torn va provocar la transformació del seu so *-u-* en el so *-o-*, com va passar per exemple amb el genitiu *corporis*, derivat de *corpus-is*, del substantiu *corpus* (*corpus- $\emptyset$*).

Com s'ha dit, les terminacions que hom troba després de l'infix *-ior-*

són sempre les terminacions dels adjectius de tema en consonant de la 3a declinació,

independentment del fet que l'adjectiu en grau positiu sigui

de tres terminacions (tipus *...us -a -um* / *...er -era -erum* / *...cer -^cra -^crum*)

de dues terminacions (tipus *...is -e*)

d'una terminació (tipus *...ns -ntis* i *...x -cis*):

Grau superlatiu

Amb el grau superlatiu s'atribuïa una qualitat en la seva màxima expressió.

Tots els adjectius formen el seu superlatiu de manera sintètica,

és a dir, mitjançant un infix afegit a la seva arrel,

i després del qual sempre hi ha les terminacions dels adjectius de tres terminacions per al nominatiu singular i del tipus *...us -a -um*

(és a dir, per a qualsevol adjectiu en grau superlatiu el masculí segueix la segona declinació, el femení la primera i el neutre la segona)

Aquest infix pot pendre les formes *-lim-*, *-rim-* i *-issim-*,

que distribuïen de la manera següent:

Els adjectius acabats en *-ilis* prenen l'infix *-lim-*; així,

de <i>facilis -e</i>	(arrel <i>facil-</i>)	el superlatiu és	<i>facillimus -a -um</i>

Els adjectius acabats en *-er* prenen l'infix *-rim-*, que s'afegeix no a l'arrel de l'adjectiu sinó a la seva forma de nominatiu singular maculí; així

de <i>miser -era -erum</i>	(nom sg m <i>miser</i>)	el superlatiu és	<i>miserrimus -a -um</i>

de <i>acer acris acre</i>	(nom sg m <i>acer</i>)	el superlatiu és	<i>acerrimus -a -um</i>

La resta dels adjectius prenen l'infix *-issim-*; així

de <i>altus -a -um</i>	(arrel <i>alt-</i>)	el superlatiu es	<i>altissimus -a -um</i>

de <i>fortis -e</i>	(arrel <i>fort-</i>)	el superlatiu és	<i>fortissimus -a -um</i>

- **Comparatius i superlatius irregulars**

Hi ha una sèrie de comparatius i superlatius molt emprats que presenten la irregularitat d'estar formats amb arrels

o bé diferents a les de l'adjectiu corresponent

o bé molt transformades per diversos canvis fonètics

Es tracta dels següents (alguns dels quals a penes han experimentat canvis en les llengües romàniques):

<u>Positiu</u>	<u>Comparatiu</u>	<u>Superlatiu</u>
<i>bonus bona bonum</i> bo	<i>melior melius</i> millor	<i>optimus optima optimum</i> òptim
<i>malus mala malum</i> dolent	<i>peior peius</i> pitjor	<i>pessimus pessima pessimum</i> pèssim
<i>magnus magna magnum</i> gran	<i>maior maius</i> major / més gran	<i>maximus maxima maximum</i> màxim / el més gran
<i>paruus parua paruum</i> petit	<i>minor minus</i> menor / més petit	<i>minimus minima minimum</i> mínim / el més petit
<i>multi multae multa</i> molts	<i>plures plura</i> més	<i>plurimi plurimae plurima</i> els més
<i>unus una unum</i> un	<i>prior prius</i> primer [de dos]	<i>primus prima primum</i> primer [de molts]

L'ADVERBI

- Graus comparatiu i superlatiu de l'adverbi

Els adverbis derivats d'adjectius qualificatius presenten també graus:

Grau comparatiu

Es forma amb el sufix *-ius* unit al lexema; així,

- de l'adverbi *longe* (format a partir de l'arrel *long-* de l' adjectiu *longus -a -um*)
el comparatiu de superioritat és *longius*

Els adverbis acabats en *-ter* eliminen aquest sufix en formar el comparatiu: així,

- de l'adverbi *acriter* (format a partir de l'arrel *acr-* de l' adjectiu *acerer acris acre*)
el comparatiu de superioritat és *acrius*
- de l'adverbi *fortiter* (format a partir de l'arrel *fort-* de l' adjectiu *fortis -e*)
el comparatiu de superioritat és *fortius*

Grau superlatiu

Es forma amb el sufixos *-issime* / *-errime* / *-illime* afegits a l'arrel, segons les mateixes normes que s'ha explicat per a la formació del superlatiu dels adjectius; així,

- el grau superlatiu de l'adverbi *fortiter*

és *fortissime*;

- el grau superlatiu de l'adverbi de *misere* (format a partir de l'arrel *fort-* de l' adjectiu *fortis -e*)

és *miserrime*

- el grau superlatiu de l'adverbi de *facile* (format a partir de l'arrel *fort-* de l' adjectiu *facilis -e*)

és *facillime*

Des del punt de vista sintàctic, un adverbi en llatí podia portar complements (que sintàcticament compleixen la funció de CAdv, o complement de l'adverbi), com passa, per exemple, amb *satis prudentiae* 'bastant de prudència', és a dir, 'força prudència', en què l'adverbi *satis* és matisat per un genitiu.

FLEXIÓ VERBAL

- El perfet de subjuntiu
  - de la conjugació regular
  - del verb *sum*

El pretèrit perfet de subjuntiu (abreujat *pf SUBJ*) pertany al tema de perfet.

L'infix que caracteritza aquest temps i que permet reconèixer-lo és *-eri-*, el qual s'afegeix al tema de perfet abans de les terminacions de persona.

D'aquesta manera, el perfet de subjuntiu es pot confondre amb el futur perfet (les semblances entre aquests dos temps s'expliquen pel fet de compartir un mateix origen) en totes les persones menys en la 1a singular, que en el perfet de subjuntiu acaba en *...erim* mentre que en el futur perfet acaba en *...ero*.

pf
SUBJ

1a conjugació	2a conjugació	4a conjugació	3a conjugació	3a conjug mixta	conjug irregular

1a sg	<i>par<u>auerim</u></i>	<i>de<u>leuerim</u></i>	<i>dormi<u>uerim</u></i>	<i>lex<u>erim</u></i>	<i>rap<u>uerim</u></i>	<i>fu<u>erim</u></i>
2a sg	<i>par<u>aueris</u></i>	<i>de<u>leueris</u></i>	<i>dormi<u>ueris</u></i>	<i>lex<u>eris</u></i>	<i>rap<u>ueros</u></i>	<i>fu<u>eris</u></i>
3a sg	<i>par<u>auerit</u></i>	<i>de<u>leuerit</u></i>	<i>dormi<u>uerit</u></i>	<i>lex<u>erit</u></i>	<i>rap<u>uerot</u></i>	<i>fu<u>erit</u></i>
1a pl	<i>par<u>auerimus</u></i>	<i>de<u>leuerimus</u></i>	<i>dormi<u>uerimus</u></i>	<i>lex<u>erimus</u></i>	<i>rap<u>ueromus</u></i>	<i>fu<u>erimus</u></i>
2a pl	<i>par<u>aueritis</u></i>	<i>de<u>leueritis</u></i>	<i>dormi<u>ueritis</u></i>	<i>lex<u>eritis</u></i>	<i>rap<u>uerotis</u></i>	<i>fu<u>eritis</u></i>
3a pl	<i>par<u>auerint</u></i>	<i>de<u>leuerint</u></i>	<i>dormi<u>uerint</u></i>	<i>lex<u>erint</u></i>	<i>rap<u>uerint</u></i>	<i>fu<u>erint</u></i>

para-u-eri-m	dele-u-eri-m	dormi-u-eri-m	lex-eri-m	rapu-eri-m	fu-eri-m
para-u-eri-s	dele-u-eri-s	dormi-u-eri-s	lex-eri-s	rapu-eri-s	fu-eri-s
para-u-eri-t	dele-u-eri-t	dormi-u-eri-t	lex-eri-t	rapu-eri-t	fu-eri-t
para-u-eri-mus	dele-u-eri-mus	dormi-u-eri-mus	lex-eri-mus	rapu-eri-mus	fu-eri-mus
para-u-eri-tis	dele-u-eri-tis	dormi-u-eri-tis	lex-eri-tis	rapu-eri-tis	fu-eri-tis
para-u-eri-nt	dele-u-eri-nt	dormi-u-eri-nt	lex-eri-nt	rapu-eri-nt	fu-eri-nt

Traducció: 'jo hagi preparat', 'tu hagi preparat'...

- El plusquamperfet de subjuntiu
  - de la conjugació regular
  - del verb *sum*

El pretèrit plusquamperfet de subjuntiu (abrujat *plpf SUBJ*) també pertany, com el pretèrit perfet de subjuntiu, al tema de perfet –i com tots els altres temps el nom dels quals inclou la paraula 'perfet', és a dir, el pretèrit perfet d'indicatiu, el pretèrit plusquamperfet d'indicatiu i el futur perfet (que, com el futur imperfet, només existeix en el mode indicatiu).

L'infix que caracteritza aquest temps i que permet reconèixer-lo és *-isse-*, el qual s'afegeix al tema de perfet abans de les terminacions de persona.

En aquest temps les formes temàtiques del tipus *parauissem* (amb tema de perfet visible) conviuen amb les formes atemàtiques –o sincopades– del tipus *parassem* (< para[·u-i]sse-m).

plpf
SUBJ

1a conjugació	2a conjugació	4a conjugació	3a conjugació	3a conjug mixta	conjug irregular

1a sg	par <u>auissem</u>	del <u>euissem</u>	dormi <u>uissem</u>	lex <u>issem</u>	rap <u>uissem</u>	fu <u>issem</u>
2a sg	par <u>auisses</u>	del <u>euisSES</u>	dormi <u>uisses</u>	lex <u>isses</u>	rap <u>uisses</u>	fu <u>isses</u>
3a sg	par <u>auisset</u>	del <u>euisset</u>	dormi <u>uisset</u>	lex <u>isset</u>	rap <u>uisset</u>	fu <u>isset</u>
1a pl	par <u>auissemus</u>	del <u>euissemus</u>	dormi <u>uissemus</u>	lex <u>issemus</u>	rap <u>uissemus</u>	fu <u>issemus</u>
2a pl	par <u>auissetis</u>	del <u>euissetis</u>	dormi <u>uissetis</u>	lex <u>issetis</u>	rap <u>uissetis</u>	fu <u>issetis</u>
3a pl	par <u>auissent</u>	del <u>euisSENT</u>	dormi <u>uissent</u>	lex <u>issent</u>	rap <u>uissent</u>	fu <u>issent</u>

para-u-is-se-m	dele-u-is-se-m	dormi-u-is-se-m	lex-is-se-m	rapu-is-se-m	fu-is-se-m
para-u-is-se-s	dele-u-is-se-s	dormi-u-is-se-s	lex-is-se-s	rapu-is-se-s	fu-is-se-s
para-u-is-se-t	dele-u-is-se-t	dormi-u-is-se-t	lex-is-se-t	rapu-is-se-t	fu-is-se-t
para-u-is-se-mus	dele-u-is-se-mus	dormi-u-is-se-mus	lex-is-se-mus	rapu-is-se-mus	fu-is-se-mus
para-u-is-se-tis	dele-u-is-se-tis	dormi-u-is-se-tis	lex-is-se-tis	rapu-is-se-tis	fu-is-se-tis
para-u-is-se-nt	dele-u-is-se-nt	dormi-u-is-se-nt	lex-is-se-nt	rapu-is-se-nt	fu-is-se-nt

Traducció: 'jo hagués preparat', 'tu haguessis preparat'...

SINTAXI

- **Oracions amb adjectius en grau comparatiu i superlatiu**

En les oracions que inclouen adjectius en grau comparatiu o superlatiu

aquests poden tenir diferents usos:

- comparatiu pròpiment dit
- comparatiu amb valor intensiu
- superlatiu absolut
- superlatiu relatiu

i pot haver-hi diferents construccions

tant pel que fa al segon terme o element de la comparació, o complement del comparatiu

com pel que fa al camp de referència del superlatiu, o complement del superlatiu

- Quan l'adjectiu en grau comparatiu és sintètic, o format amb l'infix *-ior-* / *-ius-*, el segon terme de la comparació es pot construir de dues maneres diferents:

- en ablatiu sense preposició:

Tua consilia luce clariora sunt

Els teus consells són més clars que la llum.

- precedit de la partícula *quam* i en el mateix cas que el primer terme:

Tua consilia clariora quam lux sunt.

Els teus consells són més clars que la llum.

en què *tua consilia*, primer element de la comparació,

concorda en cas amb el substantiu *lux*, el segon terme de la comparació

- Si el comparatiu no té segon terme de comparació, el seu valor resta intensiu, i es pot traduir amb l'ajut d'adverbis com 'massa, bastant, força':

Senectus est natura loquacior.

La vellesa és per naturalesa massa xerraire.

- Quan el superlatiu no porta complement es tradueix

amb el superlatiu català:

Marcus altissimus est. >

Marc és altíssim.

- o amb l'adverbi *molt* i l'adjectiu:

Marcus altissimus est.

Marc és molt alt.

- o amb l'article, l'adverbi *més* i l'adjectiu:

Marcus altissimus est.

Marc és el més alt.

- Quan el superlatiu porta complement es tradueix

amb l'article, l'adverbi *més* i l'adjectiu,

una manera aquesta que resulta vàlida per a qualsevol de les tres maneres en què pot trobar-se el complement del superlatiu:

- en genitiu

- configurant un SPrep format per la preposició *ex* seguida d'ablatiu

- configurant un SPrep format per la prep *inter* seguida d'acusatiu

(en aquest últim cas també és possible recórrer en català a la preposició *entre*)

Marcus altissimus omnium puerorum est.

Marc és el més alt de tots els nens.

Marcus altissimus ex omnibus pueris est.

Marc és el més alt de tots els nens.

Marcus altissimus inter omnes pueros est.

Marc és el més alt de tots els nens.

o Marc és el mes alt entre tots els nens.